

Een roofmoord te Zevenhoven in 1715

Op 6 augustus 1718 werd op De Dam in Amsterdam Jaco terechtgesteld: een van de beruchtste misdadigers van zijn tijd. Wie was deze Jaco en wat had hij met Zevenhoven te maken? Zijn eigenlijke naam was Jacob Frederik Muller en hij werd omstreeks 1690 in Hamburg geboren. Over zijn jeugd is niets bekend. Zijn beroep was huursoldaat maar in 1714 veroordeelde het Haagse Gerecht hem al wegens herhaalde diefstallen. Nadat hij in het openbaar was gegeeseld en gebrandmerkt werd hij voor 25 jaar in het Tuchthuis opgesloten. Lang zat hij daar niet: met twee andere misdadigers wist hij te ontsnappen. Al gauw groepeerden zich enige mannen van twijfelachtig allooi om hem heen. Jaco werd de onbetwiste leider van een boevenbende, die het land terroriseerde. Inbraken en berovingen waren aan de orde van de dag. De slachtoffers werden niet alleen van hun geld, sieraden en andere kostbare zaken beroofd, maar ook nog zwaar mishandeld. Jaco had zich met zijn minnares Griet Lommers, "sijnde een hoer", in Amsterdam gevestigd en van daaruit opereerde hij met zijn bende. Tijdelijk heeft het stel ook nog in Groningen gewoond maar Amsterdam genoot blijkbaar de voorkeur. Alle door de bende gepleegde misdaden, staan uitvoerig beschreven in de rechtelijke archieven van Amsterdam¹, maar alleen wat er in Zevenhoven voorviel, wil ik eruit lichten. Ons dorpje werd namelijk ook met enige bezoeken vereerd. Hier volgt het relaas van deze dramatische gebeurtenis.

Jaco was getrouwd en had twee kinderen, maar met zijn gezin bemoeide hij zich niet meer. Zijn vriendin Griet Lommers werd door hem met geschenken overladen. Met haar maakte hij op woensdag 27 november 1715 een tochtje naar Zevenhoven om op verkenning uit te gaan en te zien welke mogelijkheden er waren voor rooftochten. Het tweetal probeerde het vertrouwen van de inwoners te winnen en dat lukte blijkbaar wonderwel.

Het is bekend dat Jaco zich heel mooi en sympathiek kon voordoen. Griet Lommers en hij waren rijk gekleed. De vrouw droeg onder andere "een fraje calminke rok". Calmink of calamink was een kostbare wollen stof met aan één zijde een satijnachtige glans. Het paar knoopte een gesprek aan met "seker vrouw die aldaar fruit verkogt". Van haar werden "eenige mispelen en appelen" gekocht. Jaco wilde harde mispelen (een mispel is een appelachtige vrucht), zijn vriendin weke. Zij zochten de grootste exemplaren uit en de fruitvrouw deed "een kop appelen" in een blikken emmertje dat Griet Lommers aan de arm had. Toen het ijs gebroken was vroeg ons tweetal "waar de pater en de Catholijke Kerk was". Bereidwillig en zonder een zweem van achterdocht werd hun het gebouw aan de overkant aangewezen. "Oft niemand in de Catholijke Kerk sliep", informeerde Jaco voorzichtig. "Neen", antwoordde de fruitverkoopster, "maar er wonen wel twee klopjes naast". Klopjes waren katholieke ongehuwde vrouwen die, zonder in het klooster te gaan, zich wijdden aan de godsdienst. Zij verzetten op dat gebied heel wat werk. Zo onderhielden de twee genoemde klopjes waarschijnlijk het kerkgebouw². Pastoor in die tijd was Anthonius van Wenckum. Hij en de dames hebben geluk gehad: Jaco en zijn minnares hebben misschien gedacht dat in het onaanzienlijke gebouwtje - de boerderijkerk met het rieten dak waarover ik in een vroegere Baardman schreef³ - niet veel geld en kostbaarheden waren te halen. Zij zijn ten minste elders opzoek gegaan naar rijkdom in Zevenhoven.

De speurtocht bracht hen tenslotte bij het huis van Crellis Heere. Zij troffen er alleen diens moeder aan; een oude vrouw van 71 jaar. Zij zat voor het raam te spinnen.

Jaco vroeg of haar zoon niet thuis was. Hij gaf voor hem te moeten spreken over twee slagboren en enige schaven. De vrouw liet het paar binnen en vertelde dat haar zoon waarschijnlijk pas de volgende week zou thuiskomen. Jaco wist genoeg: de bejaarde vrouw zou nog dagenlang alleen in huis zijn. Hij dreef de komedie zo ver dat hij kwansuis een briefje schreef voor Crellis Heere. Die moest toch weten waar hij te bereiken was. Hij noemde zich daarin Johan Jacobus Stierman, wonende te

Amsterdam in de Reguliersdwarsstraat. Dit briefje is later in het huis teruggevonden en bij de rechtszitting overgelegd. Onder al deze mooie praatjes had Jaco de situatie in het huis goed in zich opgenomen. Het afscheid aan de deur was hartelijk. "Geluk op u reijs", zei de oude dame. "Ik dank U", antwoordde het tweetal. Dit laatste weten wij omdat een Zevenhovense vrouw het tafereeltje aan de deur heeft gezien en gehoord en daarvan voor het Gerecht verklaring aflegde.

Terug in Amsterdam besloot Jaco, meteen de volgende dag zijn slag te slaan. Twee van zijn mannen begeleidden hem donderdag 28 november 1715 naar Uithoorn. Zij voeren met de Goudse schuit en stapten af bij de herberg het Rechthuis. Daar voegden zich nog drie anderen bij hen, die met de Uithoornse schuit waren gekomen. Zij hadden "reijssacken" bij zich. Behalve Jaco bestond het gezelschap uit Fuijting, Christiaan de Speelman, Kees De Brabander, Isaacq van Kesteren alias "de flaauwe" en Klijn of Mooy Pietje. Grietje Lommers ging op zulke tochten nooit mee. Dit soort heldendaden was mannenwerk: daar kon je geen vrouwen bij gebruiken.

In het Rechthuis zaten onze vrienden een poos gezellig bijeen met een glaasje. Jaco was in een vrolijke bui. Hij gedroeg zich zeer familiaar tegenover de waard Piet Crol en noemde hem Jan Dick. Hij vertelde dat hij als onderstuurman uit Oost-Indië was gekomen. Aan een andere gast die in de herberg zat vroeg hij of hij ook uit Oost-Indië kwam en of hij misschien een zoon van de schout was.

Na achten begaf de bende zich opgewekt op weg om het karwei te klaren. Bij Vrouwenakker liet het zestal zich door de schouwman (veerman) over het water zetten. In Zevenhoven aangekomen gingen de mannen onmiddellijk naar het huis van Crelis Heere. Waar dit huis stond is helaas niet bekend maar het wordt aangeduid als "een huijs, staande in Sevenhoven naast aan het rad van avonturen". Wat hiermee wordt bedoeld is mij niet duidelijk. Het kan zijn dat het buurhuis de naam "Rad van Avontuur" droeg.

Nadat de ruiten waren gebroken kon het houten venster worden geopend. Er is later een nijptangetje met een koevoetje er aan gevonden "sijnde seer bequaam om spijkers van de vensters uyt te halen". Met de oude vrouw hadden onze helden natuurlijk geen enkele moeite. Zij werd aan handen en voeten gebonden en op het bed gesmeten. Daar is zij later dood teruggevonden. De chirurgijns (heelmeesters), die de lijkschouwing verrichtten, rapporteerden dat "de hals omgedraaijt en de wervelbeenen van de hals uijt malkanderen gedrongen" waren; met andere woorden: Jaco had haar de nek omgedraaid. Uit de kamer werd eerst het goud en zilver verzameld. In een kamertje ernaast vond men in de la van een tafeltje nog "een considerabele somme gelts". Met rijke buit beladen ging het huiswaarts. Een schippersknecht heeft later verklaard, dat het gezelschap in de nacht "aen den Vrouwenakker omtrent drie uren in de Leytse schuyt is gekomen" en naar Amsterdam is gevaren. Jaco en zijn vriendin logeerden in Amsterdam dikwijls in de herberg "De Gulden Wagen" aan het Haarlemmerplein.

Na nog een inbraak in de Watergraafsmeer te hebben gepleegd werd Jaco op 8 januari 1716 in deze herberg gearresteerd. De Substituut-schout trof hem in bed aan met Griet Lommers. Ook zij werd gevangen genomen. Men bracht Jaco naar het Tuchthuis aan de Heilige weg en sloot hem daar op in een apart hok.

Maar ... onze vriend was een meester in het uitbreken. Het lukte hem ook nu. Samen met een andere gevangene ontsnapte hij op 3 mei 1716. Zij verlieten de stad, zagen kans wat geld te stelen en keerden - onbegrijpelijk dom maar wel brutaal - 's avonds terug. In een danshuis bij De Leidsepoort werden zij enige uren later opnieuw gevangen genomen.

Het proces tegen Jaco duurde van 17 oktober 1716 tot 14 januari 1717. Hij bleef alles ontkennen, hoewel hij - een gewone zaak in die tijd - verschillende malen kennis maakte met de pijnbank. Andere leden van de bende en Griet Lommers, die ook waren opgepakt bekenden wel. Bovendien kwamen veel getuigen opdruiven, die bezwarende verklaringen aflegden; slachtoffers van hun wan-

dadem. Deze mensen waren weliswaar zwaar mishandeld maar niet overleden. Alleen de arme mevrouw Heere uit Zevenhoven, kon niets meer navertellen.

Jaco bleef volhouden dat hij nooit in ons dorp was geweest, maar omdat hier sprake was van een regelrechte moord nam het Amsterdamse Gerecht juist de Zevenhovense zaak hoog op. De personen die met Jaco en Griet Lommers hadden gesproken werden opgeroepen om te getuigen. Ik kan mij de ontsteltenis en verontwaardiging in ons dorpje voorstellen toen het lijk van de zwaar mishandelde vrouw in haar huis werd gevonden. Drie Zevenhovense vrouwen, waaronder de fruitverkoopster, reisden naar Amsterdam om hun verhalen te vertellen. Zij werden op hun tocht begeleid door de Secretaris van Zevenhoven. In Amsterdam aangekomen ontmoette het viertal toevallig op straat Griet Lommers. Deze was na haar arrestatie in het Spinhuis⁴ opgesloten, maar moest geregeld voor het Gerecht verschijnen om te worden verhoord. De Zevenhovense dames herkenden haar onmiddellijk. "Wij hebben het vrouwmens gezien" meldden zij aan hun begeleider. Later werden zij geconfronteerd met Jaco en zijn vriendin en verklaarden, dat het inderdaad die man en die vrouw waren geweest die - rijk gekleed - het dorp hadden bezocht om allerlei inlichtingen in te winnen, en die een bezoek hadden gebracht aan de moeder van Crellis Heere.

Zwaar heeft Jaco geboet voor zijn schurkenstreken. Hij werd veroordeeld "Omgebragt te worden voor het Stadthuijs deser steele ter plaatse daar men gewoon is crimineele Justitie te doen en aldaar van onder op geradbraakt en also levendigh blijven leggen den tijd van een halff uir, als dan voorts het hoofd van het lichaam te worden affgehouden". Met andere woorden: hij zou worden geradbraakt⁵ en daarna zou zijn hoofd worden afgehakt.

Jaco vocht voor zijn leven. Hij ging nog in beroep bij het Hof van Holland en bij De Hoge Raad, maar het mocht niet baten. Op 6 augustus 1718 werd hij op de Dam in Amsterdam terechtgesteld op de bovenbeschreven manier. Zijn lijk werd "op een horde gesleept en na het galgevelt aan De Volewijk gebragt". Daar werd het lichaam gezet "op een rad met een pistool boven het selve". Zijn hoofd werd "op een penne gezet". Daar bleef alles

*Naech Jaco⁶ Friedrich Müller a Jaco
Van onderen op Levendig
geradbraakt
Levendig het hoofte affge
hacht affgevoomen op
een hondt op de
aen de Volewijk het Lighaan
op een rad en het hoofte
op een pen met een
pistool daar booven*

“soolang het een en het ander door de lucht sal sijn verteert”. Dat was nog een extra straf. Hij werd dus niet begraven; of - zoals men dat toen uitdrukte: hem werd dus niet “De aarde gegund”.

Zijn gevangen genomen trawanten verging het al niet veel beter. Sommigen werden geradbraakt, anderen opgehangen. Drie van de vijf mannen die een kwalijke rol in Zevenhoven hadden gespeeld werden net als hij geradbraakt. Het waren:

Christiaan Christoffelsz. Kelling, alias Christiaan de Speelman, afkomstig van "Soleen" bij Berlijn, van beroep tapper; terechtgesteld 12 september 1716. Hij was 29 jaar.

Pieter Hendriksz., alias Klijn Pietje, afkomstig uit Koevorden, van beroep schoenlapper; terechtgesteld 12 september 1716. Hij was 22 jaar.

Frederik Bennekamp, alias Futing of Fuitingh, afkomstig uit Amsterdam, van beroep Speelman; terechtgesteld 30 januari 1717. Hij was 36 jaar.

Isaac van Kesteren en Kees de Brabander heb ik in de rechterlijk archieven niet gevonden. Misschien hebben zij kans gezien te vluchten.

Griet Lommers werd niet ter dood veroordeeld. Zij had nooit zelf aan de rooftochten deelgenomen. Haar oorspronkelijke beroep was “zij-winster”, maar waarschijnlijk hield zij zich in leven met prostitutie - in de processtukken vinden wij de aanduiding “sijnde een hoer” – en met kleine dieverijen. In het archief van het Amsterdamse Spin- en Werkhuis vond ik een inschrijving, gedateerd 20 juli 1708⁶, van een “Grietje Hendrickse Lommers, alias Lange Griet, van Amsterdam, 19 jaeren”. Zij werd toen voor de eerste maal veroordeeld voor een jaar. Tot in 1730 is zij telkens weer opnieuw veroordeeld en in deze inrichting opgesloten. Na 1730 vind ik niets meer over haar. Tweemaal is zij “op ’t schavot gegeeseld”, namelijk op 19 juli 1710 en op 9 december 1724.

A.C. Hofman-Allema

Noten

---

¹ *Rechterlijke Archieven no. 373 en 374 (Confessieboeken, waarin de verhoren van de verdachten woordelijk werden opgeschreven); no. 608 (Sententieboek met volledige inhoud van de vonnissen); no. 638 (lijst van geëxecuteerden); no.641 (geëxtendeerde sententie van Jacob Fred. Muller i.d. 20 juli 1718). Het archief berust bij de Gemeentelijke Archiefdienst van Amsterdam.*

² *Zie De Baardman no. 3 i.d. april 1985 blz. 6 en 7 (art. “Uit Zevenhovens Kerkhistorie” van W. Heyting).*

³ *De Baardman no. 6 i.d. december 1986 blz. 4 e.v. (art. “De oude luiklok van de Rooms Katholieke Kerk”).*

⁴ *Het Spinhuis was een vrouwentuchthuis, waarin de gevangenen moesten spinnen en linnen naaien.*

⁵ *Radbraken of ledebraken: straoefening waarbij eerst de ledematen van de veroordeelde werden gebroken en vervolgens zijn lichaam op een rad werd gebonden.*

⁶ *Archief van het Spin- en Werkhuis no. 39 (Inschrijfboek van de ingekomen tuchtelingen 1678-1725). Het archief berust bij de Gemeentelijke Archiefdienst van Amsterdam.*